

**BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHISINING
RAQAMLI TA'LIM RESURSLARIDAN FOYDALANISHGA
TAYYORLIGINI SHAKLLANTIRISH**

DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2022.11.74.026>

Lukmonova Salomat Gafurovna,

Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrası o'qituvchisi,

Buxoro davlat universiteti

orcid 0000-0001-9040-0232

Annotatsiya: maqolada bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining raqamli ta'lim resurslaridan foydalanishga tayyorligini shakllantirishga oid fikrlar keltirilgan bo'lib, unda dolzarb pedagogik vazifani qanday amalga oshirish kerakligi to'g'risida fikr yuritiladi. Hozirgi raqamli axborot jarayonida bu fikrlar ta'lim tizimida ham juda yuqori ahamiyatga ega bo'lganligini ko'rsatmoqda.

Kalit so'zlar: raqamli ta'lim, kompyuter, resurs, axborot, zamonaviy, elektron ta'lim, informatika, multimedia texnologiyalari.

**РАЗВИТЬ ГОТОВНОСТЬ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ
НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ЦИФРОВЫХ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ**

Лукмонова Саломат Гафуровна,

преподаватель кафедры теории начального образования,

Бухарский государственный университет

Аннотация. В статье рассказывается о формировании готовности будущего учителя начальных классов к использованию цифровых образовательных ресурсов и подробно рассказывается о том, как решать эту актуальную педагогическую задачу. В сегодняшнюю цифровую эпоху эти идеи становятся все более важными в системе образования.

Ключевые слова: цифровое образование, компьютер, ресурс, информация, современное, электронное образование, информатика, мультимедийные технологии.

**TO DEVELOP THE READINESS OF THE FUTURE PRIMARY
SCHOOL TEACHER TO USE DIGITAL EDUCATIONAL RESOURCES**

Lukmonova Salomat Gafurovna,

Lecturer at the Department of Theory of Primary Education,

Bukhara State University

Abstract. The article tells about the formation of the readiness of the future primary school teacher to use digital educational resources and tells in detail how to solve this

urgent pedagogical problem. In today's digital age, these ideas are becoming more and more important in the education system.

Keywords: digital education, computer, resource, information, modern, electronic education, informatics, multimedia technologies.

S. D. Karakozovning fikricha ta'limni axborotlashtirish - ommaviy kommunikatsiya va kompyuter tarmoqlari bazasida yagona axborot-ta'lim makonini yaratish jarayoni bo'lib, uning tayanch kategoriyasi – axborot-ta'lim tizimlari, uni yaratish tamoyillari esa integrativ va gumanistik asosga ega. Axborot jamiyati doirasida, bir tomondan, mutaxassis faoliyatining asosiy shakllari va usullari o'zgaradi, bu muqarrar ravishda uning kasbiy tayyorgarligi mazmunining o'zgarishga olib keladi. Boshqa tomondan, uni qurshab turgan ijtimoiy-iqtisodiy va ta'lim muhiti o'zgaradi, ta'lim mazmunini o'zgartirish talablari bilan birgalikda mutaxassisni tayyorlash shakllari, vositalari va usullarining o'zgarishiga olib keladi. Bularning barchasi mutaxassislarni, shu jumladan boshlang'ich sinf o'qituvchilarini ham kasbiy tayyorlash tizimi uchun yangi rivojlanish modelini izlashni talab qiladi [1].

K. V. Sokolova axborot jamiyatida “kichik yoshli maktab o'quvchilarini AKTdan foydalanish doirasida intellektual qobiliyatlarini rivojlantirish va ijtimoiylashtirish”ning muhim ahamiyatni ta'kidlab, bu jarayonlar o'zaro bog'liq ikki yo'nalishda olib qaralishi lozimligini qayd etadi: boshlang'ich ta'lim tizimiga informatika va axborot texnologiyalarini deyarli barcha o'quv fanlariga kiritishdir [2].

Shu munosabat bilan, ta'limni modernizatsiya qilish sharoitida, Bosovoyning fikricha, boshlang'ich sinf o'quvchilari tomonidan “Informatika va AKT” mustaqil o'quv predmetini o'rganish jarayonida amalga oshiriladigan informatika va AKT vositalari va usullarini aniq bir maqsadga qaratilgan tarzda o'zlashtirish yoki boshqa o'quv predmetlari o'rganish va sinfdan tashqari ishlarda o'quvchilarning intellektual salohiyatini rivojlantirishga, mustaqil ravishda bilim olish qobiliyatini shakllantirish, axborot-o'quv, eksperimental-tadqiqot faoliyati, mustaqil axborot faoliyatining turli-tuman ko'rinishlarini amalga oshirishga qaratilgan pedagogik texnologiyalarni AKT vositalari bazasida qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi [3].

K. V. Robert o'quv-metodik ta'minotning yangi avlodi tarkibida lokal va global tarmoqlarning axborot resurslari bilan bog'langan ta'limiy vazifali elektron nashrlar sifatida taqdim etiladigan ta'lim vositalari muhim o'rin tutishini aytadi.

Bunda ta'limiy vazifali elektron nashrlar quyidagi maqsadlarga erishishga mo'ljallangan: “o'quv ma'lumotini multimedia texnologiyalari, gipermatn, gipermedia, telekommunikatsiya vositasida taqdim etish; interaktiv o'zaro aloqada foydalanuvchi bilan teskari aloqani amalga oshirish; ta'lim berish natijalari va ta'lim olishda olg'a siljish jarayonlarini nazorat qilishni avtomatlashtirish; o'quv-tarbiya jarayonini axborot-metodik ta'minlash va ta'lim muassasani boshqarishni avtomatlashtirish” [4, 176-b.]. Ta'limiy vazifali elektron nashrda taqdim etilgan o'quv

materialining tuzilishi chiziqli emas, bu an'anaviy (yoki chiziqli yoki konsentrik) variantdan farq qiladi.

A. V. Molokovning tadqiqotida kompleks tarzda tatbiq qilinganda boshlang'ich ta'limni samarali axborotlashtirish uchun zarur didaktik shartlarni yaratishni belgilaydigan tamoyillari ishlab chiqilgan [5].

1. Qo'llanayotgan axborot texnologiyalari boshlang'ich ta'limning maqsadlari, boshlang'ich sinf o'quvchilarning yosh va psixologik-pedagogik o'ziga xos xususiyatlariga muvofiqligi prinsipi. Axborot bilan ishlashning eng muvofiq usullari elektron shaklda taqdim etilgan ko'rgazmali obrazlar bilan bajariladigan turli amallar bajarish, asta-sekin belgi-ramzli faoliyatga o'tish, kichik yoshli o'quvchilarning tadqiqot faoliyati davomida ma'lumot qidirishi hisoblanadi. Interaktiv doska yoki elektron ta'lim resurslaridan foydalanish o'quv ma'lumotlarini idrok etishning barcha kanallarini kompleks tarzda ishga solish imkonini beradi

2. Elektron ta'limdan resurslarni qo'llashning ta'limni individuallashtirishga yo'naltirilganligi prinsipi. Kichik yoshli o'quvchilarni rivojlantirish boshlang'ich ta'limdan boshlab individual ta'lim traektoriyalarini voqelantirish uchun sharoit yaratish zarurati sifatida qaraldi. Ushbu tamoyil zamonaviy elektron ta'lim resurslaridan boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'z-o'zini nazorat qilish ko'nikmalarini rivojlantirish, ma'lumot bilan ishlash ko'nikmalarini individual tempda va o'zi uchun ahamiyatli bo'lgan mazmun asosida shakllantirishni taqozo qiladi.

3. Boshlang'ich ta'limni axborotlashtirish sharoitida ta'lim olishning qulayligi prinsipi. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ta'lim berishda sanitariya-gigiyena me'yorlari va texnik vositalardan foydalanish qoidalariga rioya qilishni, ergonomik nuqtayi nazardan xavfsiz elektron o'quv materiallaridan foydalanishni talab qiladi. Bu qulaylik o'quvchilarning o'quv va kundalik vazifalarini kompyuter va boshqa axborotlashtirish vositalari yordamida hal qilishga imkon beradigan foydalanuvchi ko'nikmalari egallash uchun qulay shart-sharoit yaratish bilan ta'minlanadi.

4. Elektron ta'lim resurslarini dars davomida didaktik, rivojlantiruvchi va tarbiyaviy vazifalarni hal qilish uchun yetakchi vosita sifatida qo'llash prinsipi. O'quv jarayonini axborotlashtirishning eng muhim yo'nalishini belgilash sifatida qaraladi.

5. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'qitishda an'anaviy va axborot texnologiyalarini optimal tarzda birlashtirish printsipi. Zamonaviy axborot texnologiyalari va boshlang'ich ta'lim an'alariga asoslangan texnologiyalarning afzalliklarini hisobga oladigan yangi didaktik yondashuvlarni ishlab chiqish zarurati va imkoniyatini taqozo qiladi. Prinsipni amalda qo'llashning optimalligi ta'lim jarayoni subyektlarining didaktik vazifalarni hal qilish ta'lim samaradorligini oshirishga vaqt va kuch sarfini kamaytirishdan iborat [6].

Raqamli ta'lim resursi – grafik, matnli, raqamli, nutqiy, musiqiy, video, foto va raqamli ko'rinishda taqdim etilgan boshqa axborotni o'z ichiga olgan, zamonaviy

ta'limning maqsad va vazifalarini amalga oshirishga yo'naltirilgan axborot manbai [7]. Biz aynan shu ta'rifga asoslanamiz.

“Raqamli ta'lim resursi” tushunchasi bilan “raqamli resurs”, “axborot resursi” va “ta'lim resursi” tushunchalari bog'liq. “Axborot resursi” tushunchasi “raqamli resurs” tushunchasidan ham (axborot resursi raqamli ko'rinishda ham, qog'oz shaklidagi vositada ham bo'lishi mumkin), “ta'lim resursi” tushunchasidan ham keng (har qanday resurs ham ta'limiy xarakterga ega emas) [7, 43-b.].

Raqamli ta'lim resursining aniq qabul qilgan tasnifi yo'q, bu ularni kataloglashtirishda ba'zi muammolarni tug'diradi. Misol tariqasida axborot turi bo'yicha tasnifni keltiramiz: matnli ma'lumotli raqamli ta'lim resursi (darslik, o'quv qo'llanma, xrestomatiya, ensiklopediya, masalalar to'plami, lug'at, davriy nashrlar), vizual ma'lumotli raqamli ta'lim resursi (rasm, fotosurat, poraqamli ta'lim resursiet, jarayon va mashg'ulotlarning videlanhasi, namoyish, videoekskursiya), kombinatsion ma'lumotli raqamli ta'lim resursi (darslik, o'quv qo'llanma, xrestomatiya, ensiklopediya, masalalar to'plami, lug'at, davriy nashrlar), audio ma'lumotli raqamli ta'lim resursi (ovozli musiqiy chiqishlar, jonli va jonsiz tabiatning ovozi), videoma'lumotli raqamli ta'lim resursi (tirik va tirik bo'lmagan tabiatning audio-video obyektlari, o'quv predmetlari bo'yicha ekskursiyalar, ensiklopediyalar), interaktiv modellar (o'quv predmetlari laboratoriya mashg'ulotlari, o'quv predmetiga doir virtual laboratoriyalar), murakkab tuzilishga ega bo'lgan raqamli ta'lim resursi (darslik, o'quv qo'llanma, xrestomatiya, ensiklopediyalar).

Murakkab tuzilmali axborot manbai – raqamli matn, videotasvir, audioyozuv, fotosurat, interaktiv model va boshqalarga asoslangan, tegishli o'quv-metodik yordamga ega bo'lgan raqamli ta'lim resursi. Bunday resurs o'quvchi va o'qituvchiga ma'lum bir mavzu yoki maktab o'quv predmetining muayyan bo'limini tushunishga yordam beradi. Murakkab tuzilmali axborot manbai dan shuningdek, qo'shimcha ta'lim va fanlararo sohalarda ham foydalanish mumkin.

Innovatsion o'quv-usuliy majmua – muayyan o'quv predmeti (yoki muayyan ta'lim yo'nalishi) bo'yicha ta'lim jarayonini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan o'quv vositalarining to'liq to'plami, u zamonaviy pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini faol qo'llash orqali ta'lim oluvchilarni axborot jamiyati sharoitidagi hayotga tayyorlash uchun zarur bo'lgan ta'lim natijalariga erishishni ta'minlashi lozim.

“Raqamli ta'lim resursi” termini bilan bir qatorda “elektron ta'lim resursi” termini ham ishlatiladi. Elektron ta'lim resurslari texnik jihatdan – dasturlar va ma'lumotlar to'plami, iste'molchi nuqtayi nazaridan – o'rganish predmeti bo'lgan obyektlar, jarayonlar, abstraktsiyalarni ifodalovchi mazmunli elementlar to'plami. Bundan tashqari samarali elektron ta'lim resurslari yuqori darajadagi interaktivlikka ega va multimediyaga boy bo'lib, shuningdek tarmoqda tarqatish imkoniyatiga ega.

Raqamli va elektron ta'lim resursi tushunchalarini biz sinonim sifatida ishlatamiz.

Raqamli ta'lim resursilarining ta'rif va tavsif bilan bog'liq adabiyotlarni o'rganish

orqali biz raqamli ta'lim resurslari o'quv jarayonini tashkil qilishda quyidagi imkoniyatlarni taqdim qilishini aniqladik:

- katta hajmdagi axborotni joylashtirish (bu ayniqsa elektron interaktiv ensiklopediyalar yaratish uchun muhim);
- kerakli ma'lumotlarni tezkor izlash va foydalanish;
- ko'plab murakkab hodisa va jarayonlarni ko'rgazmali (tushunarli) tarzda taqdim etish;
- grafik bezakdan foydalanish;
- turli shakl - vizual, tovush vositasidagi va h. k. shaklda taqdim etilgan ma'lumotlarni bir vaqtning o'zida qabul qilish;
- o'quvchilarning bilimlarni mustaqil ravishda egallash va taqdim etish faoliyatining turli shakllarini tashkil etish;
- o'quvchilar bilimni obyektiv va sifatli tekshirish, masalan, test orqali;
- bilimlarni egallashning individual jarayonini boshqarish.

Zamonaviy raqamli ta'lim resurslarining asosiy belgisi - multimedialilik. Multimedialilik - har xil turdagi: matniy, grafik, animatsion, ovozli va video ma'lumotlarning sintezi bo'lib, unda bu ma'lumotlarni turli xil usulda tartiblashtirish, birlashtirish va taqdim etish imkoniyati mavjud. Ta'lim jarayonida raqamli ta'lim resurslaridan foydalanish o'quv materialini turli-tuman shaklda taqdim etishga erishish imkonini beradi. Bu o'z navbatida, o'quvchilarning idrok qilishning turli kanallaridan foydalanishi tufayli ortiqcha zo'riqishi xavfidan qochib, ularning o'rganilayotgan mavzuga e'tiborini iloji boricha uzoqroq ushlab turishga imkon beradi. Bundan tashqari, assotsiativ eslab qolish nazariyasiga ko'ra turli sensor yo'llar orqali takrorlangan ma'lumotlar (masalan, matn, video, grafika va tovush kabi) yaxshiroq o'zlashtiriladi va ancha uzoq saqlanadi [5,143-144].

Odatda, o'quv jarayonida multimedia resurslaridan foydalanish B. Andersen tomonidan tasvirlangan to'rtta ssenariyning biri bo'yicha amalga oshiriladi:

1-ssenariy. Multimedia ilovalarning chiziqli ko'rinishlaridan foydalanish

- materialning qat'iy berilgan tartiblangan taqdimoti o'quvchilar e'tiborini jamlashga yordam beradi, biroq uni taqdim etishni boshqarishdagi cheklovlar hosil qiladi. Maktab amaliyotida bunday resurslar (masalan, kursning ayrim mavzulari bo'yicha taqdimotlar) ko'pincha frontal ishlarni tashkil qilish uchun ishlatiladi.

2-ssenariy. Multimedia ilovalarning chiziqli bo'lmagan ko'rinishlaridan foydalanish - bir tomondan - moslashuvchan navigatsiya va yuqori darajadagi interaktivlik hisobiga o'quv materiallaridan individuallashtirilgan tarzda foydalanish - va boshqa tomondan - materialning tuzilishida chalkashib ketish xavfi.

Bunday resursga tipik misol sifatida ma'lum bir o'quv predmeti bo'yicha tuzilgan multimediyali ensiklopediyani keltirish mumkin; darslarda tegishli elektron resurslaridan ko'pincha mavzuning ayrim qismlarini tushuntirishda frontal rejimda va va o'quvchilarning individual ishining ayrim turlarni tashkil qilishda (masalan, berilgan mavzu bo'yicha ma'lumot qidirishda) foydalaniladi.

3-ssenariy. O'rgatuvchi dastur yoki o'quv kursi - olingan bilimlarni amaliy mustahkamlashni ko'zda tutish, noodatiy vazifalarni qo'yish orqali tanqidiy fikrlashni rivojlantirish. Bunday ta'lim resurslari odatda sinf-dars tizimida to'liq qo'llanmaydi, darsda ayrim topshiriqlarni bajarish, trening va test o'tkazishni tashkil qilish mumkin. Bunday resurslardan masofaviy o'qitish va o'z-o'zini tayyorlashda foydalaniladi.

4-ssenariy. Multimedia yaratish – multimedia texnologiyasi fikrlash tarzi, aloqa va bilimlarni taqdim etish vositasi sifatida: o'quvchilarga materiallarni mustaqil ravishda yaratish va o'z konsepsiyasini taqdim etish imkoniyatini berish orqali ularni faol ta'lim olishga jalb qilish; fikrlash va amaliy vazifalarni guruh bo'lib hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirish, yuqori darajadagi motivatsiya .

Ssenariylarning istalgan biridan foydalanganda ta'lim jarayoni yangi qirralarga ega bo'ladi: o'qituvchi asosan ta'lim jarayonini muvofiqlashtiradi, o'quvchilar esa yangi bilim va faoliyat usullarni o'zlashtirishda faollik ko'rsatadi.

Raqamli ta'lim resurslarining yana bir muhim xususiyati interaktivlik, ya'ni dialog, teskari aloqa imkoniyatidir. Yuqori darajadagi interaktivlik foydalanuvchida nafaqat voqealar rivojini boshqara olish tuyg'usini, balki olinadigan natija uchun javobgarlik hissini ham beradi. Bu o'quvchiga taqdim etilgan ma'lumotlarni passiv idrok etishdan ta'lim jarayonida faol ishtirok etishga o'tish imkoniyatini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Босова, Л.Л. Подготовка младших школьников в области информатики и ИКТ: опыт, современное состояние и перспективы [Текст] / Л.Л. Босова. - М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2009. - 271 с.

2. Зеленеv В.М. Новый предметно-методический курс с использованием цифровых образовательных ресурсов (ЦОР) в преподавании астрономии в пед. вузе./ В.М. Зеленеv, М.Ф. Шабанов // Новые технологии в образовании. Научно-технический журнал. - Воронеж : ВГПУ, 2008. - С.48-52.

3. Использование современных информационных и коммуникационных технологий в учебном процессе [Текст] : учебнометодическое пособие / Д.П. Тевс, В.Н. Подковырова, Е.И. Апольских, М.В. Афолина. -Барнаул: БГПУ, 2006. - 111 с.

4. Колесникова, А.А. Создание условий для системного внедрения информационных и коммуникационных технологий в сфере образования / А.А. Колесникова. // Современные педагогические технологии Интернет-обучения. - М.: 2008. - С. 141-145.

5. Молокова, А.В. Комплексный подход к информатизации образовательного процесса в начальной школе. дис.... д-ра пед. наук / А.В. Молокова. -Новокузнецк, 2008.- 482 с.

6. Осин, А.В. Создание учебных материалов нового поколения [Текст] / А.В. Осин // Информатизация общего образования: Тематическое приложение к журналу «Вестник образования». - М. : Просвещение, 2003.- №2. - С.16-23.

7. Роберт, И.В. Теория и методика информатизации образования (психолого-педагогический и технологический аспекты): монография / И.В. Роберт. - М.: ИИО РАО, 2008. - 274 с.